

ÉLETEM TÖRTÉNETEI (V.)

ERŐS ISTVÁNNÉ KOVÁCS TERÉZ

A GYERMEKÁLDÁS

István, Lajos, Marci, Jóska, Mári, Rózsi, Anna, Erzsi — négy férfinév, négy női név, amelyek közül minden házban volt egy. Ezek voltak a legkedvesebb, legelterjedtebb neveket. A mi házunk a 367-es házszámot viselte, de e nyolc névből minden házban volt egy. Volt olyan család, ahol mind a nyolc név volt egy félszázad elteltével. Alig keresztelnek ebből a nevekből. Most minden gyermek Ica (illetve Ilona), Eszti, Irén, Ibi (vagyis Ibolyka). A férfinevek: Sándor, Tibor, Károly, György. Most a csúfalkodás sem divat. Művelődnek a gyermekek is, vagy jobban mondva, megvan minden kényelem. Legtöbb helyen apa, anya dolgozik, s a gyermekek nincsenek rászorulva, hogy kenyeret meg epret egyenek...

Minden ház előtt eperfa volt, azt ingyen lehetett enni. Most még azt is szedik mind ki: nem kell többet az eperpálinka, és nem iszik úgy a nép.

Akkor, a régi világban két bábaasszonya volt a falunak. Német mind a kettő, de a magyar szót tökéletesen beszélték. Csúfolódva mondták, hogy eperszedéstől kilenc hónapra nem győzik a gyermekeket fereszteni, annyi van. Volt is: nyolc—tíz minden házban, sőt sok helyen tizen felül. De ahogy szaporodott a gyermek, a föld nem tartott lépést, az csak annyi maradt (sőt még el is úszott egy-egy darab). Így a nép a falunkban leszegényedett. A rétet minden esztendőben elvitte a víz (vagyis a termést), de a jókedvet nem vitte el. A nyomorúságot is jó néven vették, mert ahonnét idetelepedtek, az ott még rosszabb volt. Egy-egy keresztelest vagy lakodalmat csináltak — ott aztán („borban az igazság”), hát ott durrant ki a jókedv.

A keresztelésen kezdeném a jókedvet. Ahol az öt jóllakik, a hatodiknak is jut. Nem félték a gyermekáldástól: ha lehetett, hát ettek. Egyszer jobban, máskor szűkebben. Sok babonát is tartottak. De azt inkább a tanulni vágyók keltették, s ügyesen babonamóddal taníttatták egymást. Hogy nehogy megsértődjenek: ezek a babonák jól beváltak. Az

iskolázatlan nép tudta zabolázni a rászorultakat. A fiatal asszonyka nem sokat törődött, hogy ő most babát vár. Így van az rendjén, férjhez megy, és gyermeke lesz. Azt szokták mondani: hamarabb jó egy gyermek, mint egy új rokolya. Ez legtöbbször igaz is volt, a gyermek megszületett, s nem jutott rokolyára, mert mindennap másra kellett az a kicsi pénz, amit valahonnét oda sodort a sorsa.

Az újszülött egészségére inni kellett. Visszautasítani bűn lett volna. De olyan rigmusokat mondtak...! Fogták a pohárt, ki okosabb volt, az aztán úgy megáldotta, ha fele beteljesedett volna, az is jó lett volna. A kicsi babát meg saját édesanyja se volt szabad néznie vagy elbámuljon benne, mert megigizi. S ha síró volt a baba, hát vették a vizet, egy csiporba (bögrébe), kilenc gyufaszálat félig elégetve a vízbe dobtak. Ha a víz fenékre leszállt, a gyermek meg volt igizve. Imádkoztak, és keresztet vettek a vízre, avval mosták a szívecske körül, két kezecskét, a két lábcskát. Ha az nem segített, elfújták a fejét. Hát hogy mit mondtak, ezt nem sikerült megtudni, ez titok maradt számomra, elvitték a sírba. De azt láttam, hogy a homlokához ért a szája, és imitálta, félrefordulva a babától, a töpést, háromszor, s akkor újra kezdte előlről. Ettől a „nagy orvoslástól” vagy meghalt a gyermek, vagy nem. Ha meghalt, akkor későn jött a segítség — ha jobban lett, akkor használt, hogy elfújták a fejét. Ha a gyermek sovány, kicsike volt, akkor az aggos volt, azt ki kellett főzni. Ha nagy volt a feje, azt elcserélték a szép-asszonyok vagy a boszorkányok, míg kiment az anyja, ha egy percre is. Egy kissőprűt a bölcsőn keresztül kellett tenni, ez megvédte, akkor kimehetett az anyja. Addig a küszöböt nem léphette át, vagyis az utcára nem volt szabad kimenni, míg a gyermek meg nem volt keresztelve.

Nagy sürgés-forgás, sütés-főzés, mert holnap keresztelés lesz. A komákat megvendégelni kell. De sok esetben húsz—huszonöt pár koma is volt, egy kicsi lakodalomnak is beillett. Ezt ki kellett bírni. Viszont a komák ajándékpénzt tettek a párnába, s amikor elmentek a komák, akkor számolták össze, mennyi gyűlt. A keresztelésen az vitte keresztvíz alá, aki leghamarább odament. A komaasszony öltöztette, pókálta bé. Amit hazulról vitt, nagy teveszőr ruhát, kendőt, abba szépen párnástól együtt belékötötte. De az olyan szépen csinálta, hogy mikor a karjára vette, akkor igazán nagyon szép volt. A keresztanyának nagy becsülete volt. Ezt meg is mondták a férfiak: hogy milyen takaros, s hogy mán, neki is ille-ne egy saját gyermeke a karjára. Aztán a keresztanya okosságától fűgött a további beszélgetés, nagy jókedv közt. Mire lassan készülődni kezdtek, hogy mikor a pap a prédikációt elvégzi, érjenek oda. Mikor indultak, a keresztanya mondja: „Kereszteletlent viszünk, keresztényt hozunk.” Nagyon szépen felöltöztetve és nagy, teveszőr kendőbe beletéve kilépett a kiskapun, és mindenki tudta, hogy a babát keresztelni viszik. Négyen, hatan (sőt tízen felül is) a keresztanyák elkísérték a templomba. Ha volt húsz jó barát, akit a gyermek anyja vagy apja szeretett, azt mind meghívták komának. Ezért volt szükség arra, hogy aki

leghamarább odament, az legyen a keresztanya, a többit úgy hívták, vagyis egymást úgy szólították, hogy „komatárs”. A pap szép beszédet mondott a keresztelés előtt, jobban mondva a komasszony a karián prédikáció után ment előre az úrasztalához, míg a pap lejött a szószékről. Ketten álltak az úrasztala elé, akárhányan mentek: a keresztanya és egy, aki vitte a keresztelő vizet, s letette az úrasztalára, míg a pap egy szép beszédet mondott a hívek tanulására és hogy a hitközség megszorodott egy újszülöttel. Mikor az imát elmondta, mondja: „Én megkeresztellek az Atya, Fiú és Szentlélek nevében, ámen.” Akkor az orgona a kórusban megszólalt, és énekeltek kimenőre, a keresztanyák mentek a paplakra, hogy ott bevezesse a pap az anyakönyvbe. A keresztanya a papnak ajándékpénzt adott, és hazavitte a babát.

Mán akkor a keresztapák jókedvűek voltak, a fülüik töve kezdett melegedni. Úgyes kellett legyen a keresztanya, hogy becsaphassa az édesapát. Ez így volt szokásban, hogy jókedvet fokozzák, jó napot kívántak a házigazdának és otthon maradt komatársaknak és komatársnéknek — „Kereszteletlent vittünk és kereszteltet hoztunk” —, és hamar bétette az asztal alá a gyermeket e szavakkal: „Akinek legkedvesebb, vegye ki!” Ez természetes volt: az apa vette ki, mert az anya, míg komák voltak, az ágyból le nem jött: ő beteg asszony volt, neki feküdni kellett. Az anyós vagy édesanya vagy a legközelebbi testvér vagy rokon fogadta és kiszolgált a komákat. Sokszor virradatig voltak a keresztelőben. Mikor mentek haza, a gyermek párnájába tették a pénzbeli ajándékot — ugyanis csak pénzt kapott a gyermek.

Ahogy nőtt a gyermek, húsvétkor, karácsonykor a keresztanyjától kisebb-nagyobb ajándékot kapott, hogy tudja, ki a keresztanya. Mikor konfirmált (vagy ha katolikus volt, akkor első áldozó volt), akkor nagyobb ajándékot kapott: de mikor férjhez ment a lánygyerek, akkor egy gyönyörű, lúdtollból készített párnát kapott. De mindenki félreállt, mikor hozta a keresztanya a párnát. Ez szép és nagy ajándék volt. A fiúgyermek egy felpántlikázott malackát kapott, de az hat hetesnél fiatalabb nem volt, inkább nagyobb. Akadt olyan is, aki csak akkor adott ajándékot, mikor a lakodalma volt —, de akkor mindenki megadta a keresztanyai ajándékot. Itt nem volt kibúvó, meghítták, el kellett menni. Még akkor is, ha közben haragba estek, mikor lakodalom lett, akkor kibékültek.

Itthon volt igazi gyermekélet: minden ház teli gyermekkel. Nem is lett volna semmi baj, ha édesanyám egészséges maradt volna. De egy nap kezdett beteg lenni, napról napra betegebb. A testvérei úgy őrizték még az álmát is. Nagyon-nagyon beteg volt, háta mögött mondták, hogy nem sok van hátra. Orrán-száján jött a vére, némelykor még a füléből is. A testvérei csak mindent, amit kért, megadtak. (Nem is volt tán soha olyan három jó testvér, mint ők, nemcsak mikor beteg volt, hanem azután is. Ha valamelyik azt találta mondani, ez fekete, akkor az mind a hármuknak fekete volt.)

Édesanyám nagybeteg, nincs aki főzzön, én meg nagyon éhes voltam. Odasimultam az ágyhoz: „Édösanyám, nagyon éhes vagyok.” Az ágy megmozdult, anyám iszonyatos nyögést hallatott. Kisebb néni odaugrott, megragadott, félrelökött az ágytól, de úgy, hogy az orromon támaszkodtam. Szidtak, mit a bokrot, hogy nem látom, milyen beteg, ne menjek az ágyhoz közel. De nem volt, aki ennem adjon. Naponta sokszor odamentem, kértem enni. Csak lökdöstek, meg se várták, hogy mit akarok. Én meg sűrűbben kértem volna ételt. A végén kitzasztottak az ajtón, az ajtót meg bezárták.

S akkor bélopóztam a kicsi házba, elloptam az öregapó kutyájának a máléját. Hej, de jó volt, istenem! Öregapó megharagudott, hogy hova lett a málé. Addig-addig, míg rajtakapott a málélopáson. Zsörtölődött — a kutyák egyék meg a macskáit, nem megették a kutyák máléját —, de azután nagyobbat főzött, hogy maradjon a kutyának es.

Azután nem simultam többet a betegágyhoz, nem szidtak, nem löktek ki — elmentem játszódni, s csak akkor mentem haza, mikor erőst ehetnékem lett. Nem kerestt senki. Édesanyám gyógyulása hosszúra nyúlt. Nagy sokára hallottam, hogy beszéltek: lehet, most már kilábolja. Nekem mindegy volt, ha meghal vagy nem, én halottat nem láttam, csak hallottam, hogy meghal, hogy az mi. Hát nem is törődtem vele. Megvolt az én mindennapi életem, s a többi nem számított.

Közben letették a fegyvert, vége lett az első világháborúnak. A dekungok, vagyis a lövészárkok üresek lettek. Olyan kacskaringós árkok voltak, összeviszsa ásva, embermagasságú. Nekünk meg az lett a játszóhelyünk, ott volt a gyülekező. Az nem volt üres, csak éjjel. Ha valamelyiket keresték, hogy hazamenjen, csak oda mentek: ott volt minden gyermek. Engem nem hitt haza senki, csak láb alatt voltam, terhükre, így lassan elvadultam: reggel meg se mosdottam, ahogy az isten felteremtett, úgy kibújtam az ágyból, már otthon se voltam. Anyoka feküdt, s velem nem törődött senki. Orvosság s orvos nélkül is meggyógyult az anyám. Nagy későre közben eljött az apám meglátogatni, de annyi rosszat hallottam róla, hogy mikor meghallottam, hogy jó, elbújtam a szénáshiuba, ameddig ott volt, elé nem bújtam, inkább éhen haltam volna. Hiába kerestek, hívogattak. Sorbajárták a cimboráimat, sehol meg nem kaptak. Pedig üres kézzel sose jött az apám. Mikor észrevettem, hogy elment, előbújtam kiéhezve, sírva, s még megszidtak, hogy rossz vagyok. Apám több pénzt adott volna. De így csak öt koronát adott, s kiadta a parancsot: „Julikám, édös, a lánt beírasd az oskolába, mert ha nem, hát elvöszöm.” Anyoka meg nem adott volna, inkább beíratott az iskolába.

VESSZÓHANTOLÓK

Szívesen mentem, szerettem az iskolában. Egyik felől egy tót leánka, Éva, a másik felől német: Taxer Rézi. De mind a kettő tudott kicsit

magyarul. Emmának hívták a tanító nénit. Szépen jártam, pontosan az iskolába, szépen megfésülve (amennyire a göndör hajam engedte), szépen megmosdva, tiszta ruhácskában. Egyszeriben kedvence lettem a tanító néninek. Dicsért, hogy okos, szép kislány vagyok, a hajam, azt mindennap sorba álláskor megsimogatta. Soha nem szidott. Valóságos mennyországban éreztem magam —, de ez csak két hétig tartott. A tanító néni azt mondta, holnap reggel ne gyertek, gyermekeim, az iskolába, mert be lesz zárva. Majd ha kinyitják, akkor majd megint jöttök. Másnap minden házon fehér zászló lengett. Én meg vettem a kistás-kám, és mentem az iskolába, hiába mondták, bé van zárva iz iskola. Odamentem, de az ajtó zárva volt, és valami fehér volt a kulcslyukon, és azon egy nagy pecsét. Ott ácsorogtam sokáig, de senki nem jött. Másnap és másnap pontosan mentem az iskolába, míg meg nem untam.

Egyszer a kisbíró dobolt. A dobszóra apraja-nagyja, mindenki kiment, hogy mit dobol. A selyemgyárba női munkásokat vesznek fel holnaptól kezdve gubót válogatni. Másnap még korábban keltem, mert elhatároztuk, hogy menjünk dolgozni. Tízestendős volt köztünk a legnagyobb. Hiába volt minden beszéd, másnap reggel, vagy húszan, szép libasorban, nagy komolyan mentünk dolgozni a selyemgyárba. Volt köztünk, aki tudta, hol van a gyár. Be sem engedtek a gyárudvarra, azt mondták, várjunk, majd szól az igazgatónak. Jött is nagy későre az igazgató. Az, mikor végignézett a munkásseregen, olyan kacagás tört ki rajta, hogy mikor megszólalt, azt mondta, majd tíz év múlva gyertek, most meg menjetek haza.

Mentünk volna, de míg vártuk az igazgatót, elvesztettük az irányt, nem tudtuk, merre kell hazamenni. Én akkor jártam először a városban. Addig tanakodtunk, hogy merre kell menni, hogy csak az ellenkező útra mentünk. Mentünk sokat, már elfáradtunk, mikor a bálványistai (bavaništei) útra értünk. Ott egy őrház. Az őr éppen a vonatot eresztette el. Az őr azt mondja: „Hát ti hova sorakoztok minden felügyelet nélkül? Hol a tanítótok?” „Nem iskolába, hanem dolgozni akartunk a selyemgyárban, de nem fogadtak bé, s most elvesztünk.” „Menjetek szépen vissza azon az úton, ahol jöttetek.” Meg is fordultunk vissza, de az unokatestvérem, három esztendővel öregebb volt, ő megismerte a nagyerdőt — ő csak nem kerül annyit... Egyedül elment az erdő felé, mi meg visszasarakoztunk, ahol jöttünk. Mán dél elmúlt, mire hazaértünk. Javában siratom a konok fejű unokatestvérem, hogy ő elveszett az erdőben, megeszik a farkasok — ő meg nagy bölcsen várt a falu végén: mán hazajárt, meg is ebédelt.

Hát az első munka nem sikerült. De a vérünk az forrt: dolgozni. Most mán azért ezt a szégyent nem lehet kibírni. Mindenki kereste a dolgot. Egy nap egy nagy hatökör, úgy tizennégy esztendő, azt mondja, ő tudja, hova kell menni. A bátyja kertész, s az megfogad, ha százan menyünk is, a Rabok szigetére vesszőt vágni és pucolni. Aki nem tudja vágni, az pucolja. Holnap reggel lehet menni.

Egész éjjel nem aludtam az izgalomtól. Hát másnap annyian össze-
 verődünk, hogy három csónakba nem fértünk belé. Az átvitt a Tömö-
 sön keresztül, akkor mentünk gyalog egy darabig a sziget közt, míg új-
 ra elértünk egy vizet. Ott keresztülvezettek, akkor újra fák, bokrok,
 de a vezető csak ment. Akkor újra jött egy víz, de ott újra csónak
 várt, lassan áttett a túlsó partra — hát itt vagyunk, ez a Rabok szige-
 te. Kapott mindenki egy sarlót, hogy vágja a vesszőt, amilyent tud.
 Megmutatták, hogy kell, körülbelül milyen vastag. Valamilyen vasda-
 rabot leszúrtak a földbe, a tetején volt egy hézag, abba a vesszőt belé-
 tettük, azt meghúztuk, levitte a vesszőről a bőré, szép fehér lett; akkor
 a másikat. Dolgoztunk. Én még nem voltam hétesztendő, hát megpu-
 coltam három vagy négy kévét. Nekem sok volt, mert tiszta szívből
 dolgoztam. A Nagy-Duna partján üttem le az én gépemet, a víz nyal-
 dosta a lábaim is, de mikor jött a hajó, akkora hullámot vert a partra,
 hogy arrább kellett költöznek. Este felírták mindenkinek a nevét, s hogy
 mennyit csinált. Elindultunk haza. De olyan vihar lett... Az egész égálja
 vörös lett, zúgott a sziget az ágakat szél csapkodta szembe velünk, hát
 rémes volt! Valaki kitalálta, hogy most világ vége — én megfutamod-
 tam, hogy otthon érjen a világ vége.

A Duna-parton futtam, mert ott nem voltak bokrok, fák. Minden-
 kit elhagytam messzire, mikor valamelyik kiáltott, hogy nem kell ad-
 dig menni, itt az út. Én visszanéztem, ahogy vörösén jó a vihar, de
 az út ott volt, de a csónak sehol. Egy bácsi kocsival hordta a rőzsét ke-
 resztül a vízen, így ő megsajnál — de mindenki elsőnek akart átmen-
 ni. Az erősebbek hamarabb átmentek, mink meg, vagy hat szúnyog, ott
 reszkettünk a túlsó parton, míg értünk jött a kocsí. A többi, ahogy csak
 tudtak futni tovább, nyargáltak, nem törődtek velünk, hogy mi lesz.
 Mi kiabáltunk, hogy várjanak meg... Azt mondja a bácsi: ott, ahol le
 van taposva a fű, a szederin mindenütt, fussatok utánuk. Hát futunk lé-
 lekszakadva. Elérjük a másik vizet. A félnélőbbek közül még voltak
 az innenső parton, de a többi újra továbbállt. Szerencsénk volt: egy se
 ment valami mélyedésbe, szerencsésen átjutottunk mind. Aztán újra ki
 hogy tudott, de a vihar es dühöngött. De az eső nem esett. Ki tudja,
 meddig kiabáltunk, míg jött a csónakos, hogy áthozzon a Tömösön, s
 még onnét is volt vagy három kilométer hazáig. Futtam, a szívem za-
 katolt, szuszogtam; mire hazaértem, holtfáradt voltam. Anyokám
 akkor simogatott meg először, mióta hazajöttünk Debellácsról: „Ugye,
 édes fiam, nem mész el többet dolgozni!” Az arcom égett, a víz kezdett
 rólam folyni, melegem lett, éjjel kiabáltam. Reggelre az eső, melyik éj-
 jel esett, langyosan terjedt a levegőben, a gyönyörű napsütésben, mi-
 kor kinyitottam a szemem. „Hát ugye, anyoka, nincs világ vége...”
 „Ne búsulj, leánkám, nézd csak, milyen szép idő van, édes szép leánya
 anyáé. Ugye fiam mondtam már, hogy egy asszonynak legyen két leá-
 nya, az egyik szegfű, a másik majoránna...” „Ugye, anyoka, hogy én
 vagyok a szegfű?” Tudtam, mert a testvérem Anna volt, hát akkor ő kell

legyen a majoránna, én meg boldog voltam nagyon, mert én voltam anyám szegfűje. Nem tudom, azért-e, de még máig is legkedvesebb virágom a szegfű. Mikor velem valami célja volt, csak annyit kellett mondjon: egy asszonynak vagyon két leánya, az egyik szegfű, másik majoránna... Ha a tűzbe küldött volna, azt is megtettem volna.

Szombaton kellett volna a fizetésre menni, de azt mondták, hogy majd Viró elhozza mindegyiknek a pénzt. El is hozta, de soha senkinek se adott belőle semmit. Sohse tudtam többet az életben becsülni. Mikor meghalt, negyven év múlva, csak annyit mondtam: elvitte magával a pénzünket — de a temetésére nem mentem el.

Én meg többet nem kerestem a dolgot, hanem kiélveztem a gyermekév minden örömét.

(Folytatjuk)

